

L Metaforer – i folkemunde 'sproglige billeder' – siger ikke noget nyt. De siger derimod noget gammelt om noget nyt. At skrive tekster med gode metaforer kræver ikke en poetisk, opløftet tilstand. Men man skal være bevidst om sine 'kildeområder', ellers går det galt.

METAFORERNES KUNST ER ET HÅNDVÆRK

DET KRÆVER EN GOD systematisk arbejdsindsats at lave nye metaforer, for metaforerne kommer ikke ud af den blå luft. At kunne lave nye metaforer kræver ikke, at man er specielt inspireret eller specielt kreativ. Derimod kræver det, at man har en god portion viden om, hvordan metaforer virker og bliver til.

I fagsprog kan de slet ikke undværes. Faktisk har metaforerne større betydning for fagsprogene end for poesien. Alle bruger metaforer hver dag – og er man professionel sprogbruger, vil det være nyttigt at gå praktisk og håndværksmæssigt til denne måde at bruge sproget på.

Lad os lave nogle nye ord. Hvad med *køns-talibanisme*, *ligustertalibaner*, *skabstalibaner* eller *skarpskyttejournalistik*? Det er ikke vanskeligt at lave nye ord. Hvad med *Brixtofte-diplomati*, *paladسدemokrati*, *Bagdad-fred* eller *Falluja-likvidering*?

Metaforerne kommer ikke ud af den blå luft.

METAFORER UDVIDER SPROGET

Ordet metafor kommer fra græsk og betyder at overføre – man overfører noget fra et område til et andet. Det område, man vil tale om, kaldes "målområdet", og de ord og udtryk, man bruger til at tale om det med, hentes fra det, der kaldes "kildeområdet".

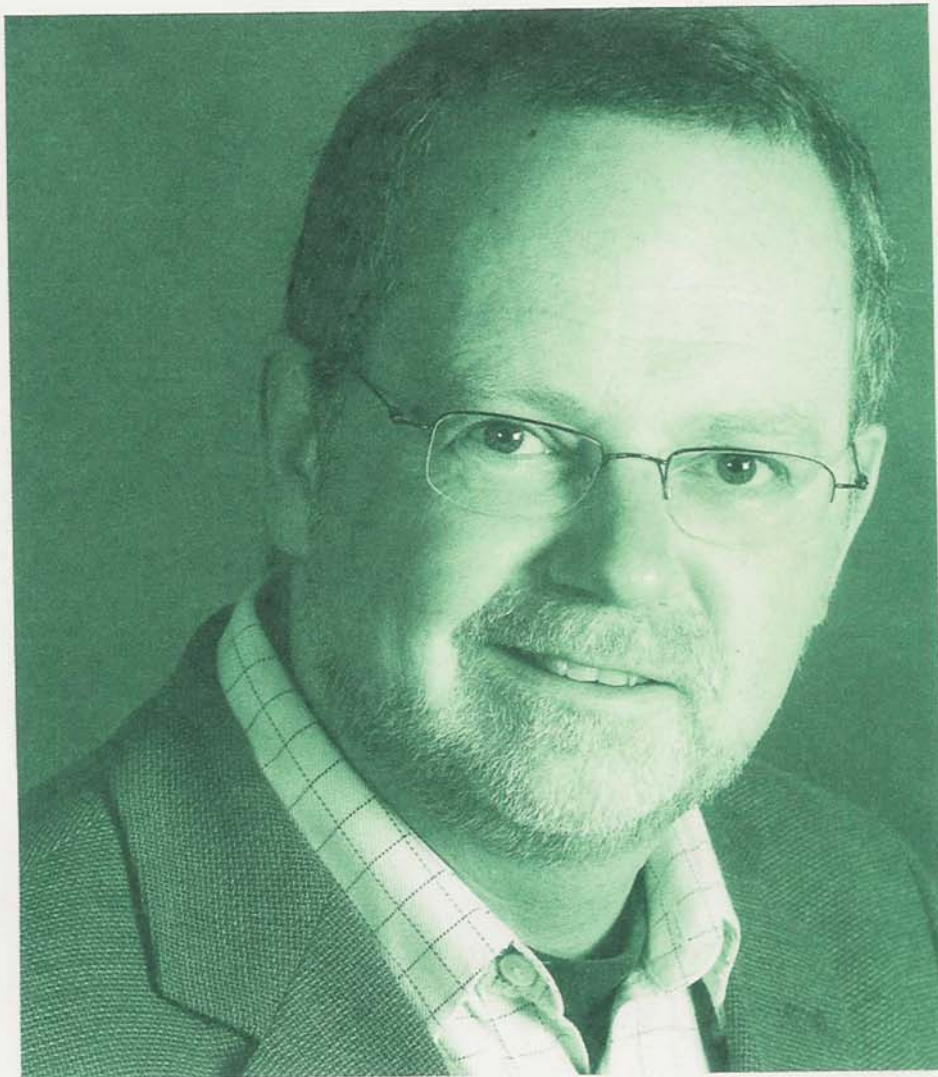
Målområdet kan være noget helt nyt for erfaringen, fx nye teknologiske produkter eller komplekse samfundsmæssige forhold. Kildeområdet derimod består af ord og udtryk, som vi er fortrolige med fra velkendte områder af vores liv.

I vores ordforråd indgår en række ord og udtryk, som vi kan karakterisere som basale i sprogindlæringen. Det er fx: *mor*, *far*, *hjem*, *hus*, *bord* og *stol*. Selv små børn ved, hvad der menes med sådanne ord, og hvad de henviser til. På et tidspunkt i vores opvækst lærer vi, at vi også kan bruge disse udtryk til at betegne helt andre ting – fx kan vi tale om *moder jord*, *far i himlen*, *Danmark er vores hjem* og *det europæiske hus*. Når vi på denne måde udvider betydningen af det basale sprog, er vi begyndt at bruge sproget metaforisk.

Man kan opdele vores basale og dagligdags sprog i nogle hundrede kildeområder, som danner baggrund for alle metaforiske ytringer.

LIVET FORTALT MED DØRE

Hvis jeg skal fortælle om noget så vigtigt og abstrakt som mit liv, kan jeg konkretisere det ved at skrive: *I dag vil jeg dirke døren op til mit nye liv*. Når jeg skal skrive om mit liv (målområdet), kan jeg bruge min viden fra noget så banalt og konkret som mit hus, herunder viden om, hvordan jeg kommer

Carlo Grevy:
Den, der har
styr på sine
metaforer,
har styr på
den for-
anderlige
verden.

rundt i det, hvordan det er forbundet med døre osv. (kildeområdet). Fx:

Min fremtid står vidt åben.

Fortiden var låst af.

Jobmulighederne var blokerede.

Alle døre var ulåste.

Alt efter hvor poetisk, man vil være, kan man i denne konstruktion af metaforer gå dybere i detaljen. I hverdagens sammenhæng vil det dog være helt upraktisk at vælge udtryk fra kildeområdet, der dækker detaljer ved fx døre, som kun en fagmand kender.

Alt efter sammenhængen kan metaforerne virke fra meget højtidelige til morsomme. I filmen "Den eneste Ene" bruger en af hovedpersonerne også en dør-metaphor, når han siger, at det var, som om hængslerne ikke passede sammen i deres parforhold. Man kan også sige:

Hans karriere fandtes inde bag den dobbeltlåste egetræsdør.

Hun havde forskanset sig mod hans kærlighed bag en dobbeltsikret branddør.

Deres liv forløb problemfrit som i et hus uden døre.

I deres liv knirkede hængslerne altid.

Når han skulle have et nyt job, fik han altid fat i døren til kældertrappen.

Metaforer siger ikke noget nyt – de siger derimod noget gammelt om noget nyt. Det vil sige, at det nye indskrives i sproget på en kendt måde. Metaforer er meget konservative. Det er netop det, der gør, at vi kan komme til at føle os trygge ved det nye. Metaforerne giver os bedre mulighed for at snakke om noget nyt – ved netop at anvende gamle ord og udtryk, som vi kender i forvejen og er fortrolige med.

DE SLEMME KATAKRESER

At kunne lave velfungerende og godt situationstilpassede metaforer kræver viden om og sans for passende kildeområder. Selv om det kan være et rent æstetisk spørgsmål, hvilke metaforer, man mener fungerer godt og hvilke dårligt, er et fornuftigt kriterium for succes, at metaforerne i en tekst, fx en artikel, er af samme type. Det betyder, at ordene og udtrykkene skal være

hentet fra det samme kildeområde.

Det kan nemlig gå rigtig galt, når man i samme åndedræt bruger talemåder, der henviser til helt forskellige kildeområder. Det kaldes "katakreser". Fx:

Man kan ikke se skriften på væggen, når man står med ryggen mod muren.

De onde cirkler uddybes.

Dieselolien var det sidste halmstrå, som holdt et par benzinstationer i live.

Petersen er politikertypen, der har gjort det til en stil at skumme fløden af alle de andres benarbejde.

Hamskiftet er ved at bære frugt.

Lovens lange arm sætter fortsat ikke sine ben hos dem.

Det vestlige skoleridt på moralens piedestal.

Der er ikke udsigt til optøning i den fastlåste situation.

Velfungerende tekster karakteriseres derimod ved, at der er brugt samme kildeområde. I computerfagsprog taler man meget om, at computere *kører*. Altså en trafikmetafor. Ord og udtryk fra trafikken hænger sammen – og netop konsekvent brug af trafikmetaforerne gør det derfor muligt at tale om den komplicerede teknologi – som slet ikke hænger sammen for os – på en sammenhængende måde. Metaforerne skaber sammenhængen: Pc'en *kører*. Vi har en *informationsmotorvej*. Vi *besøger* hjemmesider. Vi *overhaler* andre på internettet osv.

It-folk bruger mange trafikmetaforer.

FAGSPROG HØSTER ORD FRA ANDRE FAGS VERDEN

Jeg har forsket i forskellige nyheds- og fagområders brug af metaforer. Det ser ikke ud til, at man bruger bestemte kildeområder inden for visse felter, og andre inden for andre felter. Politikere bruger generelt ikke andre metaforer end biologer (når vi taler om kildeområde), fiskere bruger ikke andre metaforer end bilhandlere osv.

Bilbranchen bruger meget dyrenes verden som kildeområde:

Grrrr ... Meget potent Mitsubishi.

Daewoo bider fra sig.

Lupo er en ensom ulv i sin klasse.

Den gyldne løve.

607 – Kong Løve den anden.

Ser vi på biologiske tidsskrifter, bruger man bl.a. det menneskelige område, fx: *En håndsrekning til krabber-*

En slem katakrese: Hamskiftet er ved at bære frugt.

ne. Farvel til frøerne. Man bruger også bilmetaforik her, fx: *Islandshesten har 1-2 gear mere end de fleste andre heste.* Det vil sige, at når emnet er biler, så bruges kildeområdet dyr – og når emnet er dyr, så er kildeområdet ofte biler.

Alle faglige felter henter ord til deres metaforer fra eget område, men først og fremmest bruger de *andres* verdener som kildeområder.

Blade om fisk og fritid taler om dyrene som mennesker (*drilske sommerørreder*) – og de taler om fisk som andre dyr (*en småbåd til storvildt*). I sportsblade taler man om mennesker som maskiner (*Danmark gearede en anelse ned efter pausen. Reserverede til alle idrætsfolk*). Inden for økonomi taler man om lande som dyr (*Tysklands beskyttende vinger*). Og inden for fx naturvidenskab taler man om fysiske fænomener som mennesker (*En utrættelig strøm. Partiklen fik et spark. Ilt stjæler elektroner fra sine naboatomer*). Alle områder høster ord fra andre områder.

HUSK: VERDEN FORANDRER SIG

Metaforer anvendes i al formidling, uanset det faglige område. I metaforerne bruger vi ord og udtryk fra de samme kildeområder igen og igen, for de udgør grundlæggende områder, som vi i vores kultur er fælles om og fortrolige med. Kildeområderne udgør det, vi er enige om, og de er nødvendige at bruge for at kunne sige noget nyt.

At arbejde med metaforer er et håndværk. Men verden forandrer sig – og det gør den hurtigere end nogensinde. Det emne, man skal sige noget om, forandrer sig – og det kildeområde, man bruger, forandrer sig også. Det må man som professionel sprogbruger være bevidst om. Den, der har styr på sine metaforer, har styr på den foranderlige verden. Netop dét kendetegner den dygtige sproghåndværker.

CARLO GREVY

Carlo Grevy er cand.mag., ph.d. og adjunkt på Haderslev Seminarium (en del af CVU Sønderjylland – hvor CVU står for 'Center for Videregående Uddannelse'). Han har forsket i bl.a. fagblades brug af metaforer. Underviser også på Den Journalistiske Efteruddannelse.